

คุณค่าธรรมเนียมการบำบัดแบบพึ่งตนเองและรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์

ออสโตรเอเชียติก : กรณีศึกษาในประเทศกัมพูชา

วาสนา แก้วหล้า**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

บทคัดย่อ***

บทความนี้เป็นการค้นหาและสำรวจกรรมวิธีการพึ่งตนเองในการดูแลสุขภาพที่ได้สืบทอดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในประเทศกัมพูชา โดยมีวัตถุประสงค์ สองข้อ คือ เพื่อค้นหาภูมิปัญญาด้านการรักษาผู้ป่วยแบบพื้นบ้านของชาวกัมพูชา และเพื่ออธิบายคุณค่าของกรรมวิธีการบำบัดสุขภาพแบบพึ่งตนเองในชุมชนที่สังคมชนบทในกัมพูชานำมาใช้ในการดูแลสุขภาพบนความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของสายตระกูลออสโตรเอเชียติกด้วยกรอบแนวคิดการตีความทางวัฒนธรรมของเกย์รัช(1973)และวิธีการทางประวัติศาสตร์บอกเล่า ที่เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลแบบดั้งเดิมในบริเวณของจังหวัดเสียมเรียบ จังหวัดพนมเปญ และจังหวัดกำปงธมในกัมพูชา ทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ชาวกัมพูชายังมีความเชื่อในการดูแลสุขภาพตามแนวทางการรักษาแบบพึ่งพาภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีกรรมวิธีการบำบัดโรคและส่งเสริมสุขภาพแบบพึ่งตนเองด้วยสารอาหารที่สืบทอดมาจากภูมิปัญญา และใช้กรรมวิธีการสกัดโรคเบื้องต้นเป็นการพึ่งพาตนเองก่อนระยะอาการของโรคหรือพยาธิสภาพของโรคจะลุกลามมากขึ้น และผูกโยงความเชื่อในการดูแลสุขภาพเชิงสัญลักษณ์และให้ความหมายที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีพ โดยการอธิบายองค์ความรู้ทางจักรวาลวิทยาภายในตัวตนเข้ากับหลักการในธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนเป็นสาระเดียวกัน มีกรรมวิธีการรักษาแบบหมอพื้นบ้านผสมผสานไปกับหลักเศรษฐศาสตร์แบบพอเพียง นับเป็นหลักการอธิบายองค์ความรู้หรือญาณวิทยาแบบองค์รวมที่ได้สืบทอดมาของชุมชนซึ่งตรงข้ามกับรูปแบบการรักษาเชิงวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ ที่เน้นการพึ่งพาจากภาครัฐที่ผ่านมากับระบบทุนนิยม

คำสำคัญ

คุณค่า กรรมวิธี อาหารเพื่อสุขภาพ การพึ่งตนเอง กลุ่มชาติพันธุ์

บทนำ

บทความนี้ได้สะท้อนให้เห็นคุณค่ากรรมวิธีการบำบัดและการบริโภคอาหารจากองค์ความรู้ของวิถีชีวิต ค่านิยมและการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเองด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก กรณีศึกษาในราชอาณาจักรกัมพูชาซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีร่องรอยประวัติศาสตร์ทางสถาปัตยกรรมให้ได้สืบค้น การทำความเข้าใจบนความเป็นชาติพันธุ์นั้นจำเป็นต้องอาศัยวิธีการศึกษาด้วยกระบวนการวิวิธวิทยาทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม หรือการศึกษาทางมานุษยวิทยาภาคสนามมาเป็นองค์ประกอบ ในการศึกษารายละเอียดเพื่อทำให้เกิดความลึกซึ้งในกระบวนการค้นพบแนวทางดังกล่าวนี้จึงอาศัยการศึกษาทางประวัติศาสตร์ย้อนอดีตและการวิเคราะห์แง่มุมทางสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวมที่มีความสัมพันธ์ภายในและใช้วิธีการพรรณนาอย่างลุ่มลึกในการนำเสนอบทความของวัฒนธรรมกลุ่มออสโตรเอเชียติก ในการสำรวจคุณค่ากรรมวิธีการบำบัดรักษาแบบพึ่งตนเองและสำหรับอาหารจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก ผู้เขียนได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาในบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงกรณีศึกษาใน ราชอาณาจักรกัมพูชาซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกพุ่มอยู่ทั่วประเทศ ไม่แตกต่างจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในเขตลาวได้ก็พบได้ในพื้นที่แขวงอัตตะปือ และ ประเทศเวียดนามก็เป็นบริเวณที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกทั้งหมดเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าจะมีชนจากชาติอื่นๆ เข้ามาอาศัยปะปนแต่ด้วยระเบียบวิธีวิจัยทางชาติพันธุ์ผู้เขียนได้ใช้หลักการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Native Informants) เป็นสำคัญ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกเป็นสายพันธุ์เป็นหลัก กล่าวคือ ในบริเวณนี้มีกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก ซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและมีบางอย่างที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องศึกษาบริบทวัฒนธรรมของพื้นที่ดังกล่าวเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นประกอบการทำความเข้าใจในการตีความทางวัฒนธรรมอาหารเพื่อชี้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโภชนาการที่สัมพันธ์กับการดูแลสุขภาพและกรรมวิธีการรักษาแบบพึ่งตนเองด้านอาหาร ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

พันธุ์ปญและวัฒนธรรมของกลุ่มออสโตรเอเชียติก

กลุ่มออสโตรเอเชียติก ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้ภาษาออสโตรเอเชียติก โดยการนับเลขฐาน ห้า คือ หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า จากหกถึงสิบก็จะเอาห้ามาบวกเพิ่มไปที่ละหนึ่งถึงห้า จากสิบก็เลขฐานห้ามาบวกซึ่งได้รับเอาการนับเลขของกลุ่มไตหรือไทมาผสมเข้าจนถึงสิบ แล้วก็จะมาเริ่มสิบหนึ่ง สิบสอง สิบสาม เป็นต้น กลุ่มออสโตรเอเชียติก (มอญ-เขมร) ที่อาศัยอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ได้แก่ กลุ่มกวย กลุ่มเขมรถิ่นไทย ในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ กลุ่มเยอในจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มญฮูกรในจังหวัดชัยภูมิและนครราชสีมา กลุ่มบรูในจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ และมุกดาหาร กลุ่มโซทะว้าง

ในจังหวัดสกลนคร กลุ่มเวียต หรือแกวในจังหวัดสกลนครและนครพนม กลุ่มออสโตรเอเชียติกเหล่านี้ได้อนุรักษศิลปวัฒนธรรมความเป็นชาติพันธุ์ร่วมของภูมิภาคอินโดจีนไว้ด้วยร่องรอยทางวัฒนธรรม การดำรงวิถีชีวิต ศิลปะเชิงช่าง ภาษาพูดและพิธีกรรมไว้อย่างชัดเจน (อัจฉรา ภาณุรัตน์ และคณะ. 2551 : 1) ส่วนที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกอาศัยอยู่ในบริเวณลาวใต้ ในสี่แขวงทางใต้ของลาว ได้แก่ แขวงสาละวัน แขวงปากเซ แขวงเซกอง และ แขวงอัตตะปือ โดยเฉพาะที่แขวงอัตตะปือ มีกลุ่มไต 40 เปอร์เซ็นต์ อีก 60 เปอร์เซ็นต์เป็นกลุ่มชนเผ่าเป็นเผ่าเล็กเผ่าน้อยในกลุ่มออสโตรเอเชียติก ถึง 14 กลุ่มชนเผ่าคือ เผ่าลาว เผ่ากะเลิง เผ่าโอย เผ่าละแวง เผ่าเจ็ง เผ่าซุ เผ่าอะลัก เผ่าสะตาง (กะตาง) เผ่าแยะ เผ่าละเวน เผ่าตะโอย เผ่ายะเหิน เผ่าละยอง เผ่ากาตู ที่ราชอาณาจักรกัมพูชามีกลุ่มพนอง หรือออกเสียงอื่น เป็น พะโนง หรือ “ สะเตียง ” ในบริเวณจังหวัดมณฑลคีรี รตนคีรี กลุ่มกูยตีเหล็กที่จังหวัดสตึงแตรง กลุ่มกูยอัก (Kouys Auk) ที่จังหวัดกำปงธมพบอยู่ที่บ้านตาเล็ค๊ะ (Talek) กลุ่มกูยมะไฮ (Kouys Mahay) พบตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ Champa-Sak (Bassac) Kouy Autor ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ Preas Khleang ,Kouys Manik ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ Tonle Ropou (วิลาส โภธิสาร. 2550 : 44 อ้างมาจาก Dufosse. 1934) และที่เวียดนามก็มีชนเผ่าชา เรียกว่า “ ม้อย ” และกลุ่มขมุ พบตั้งถิ่นฐานที่เขตชายแดนลาวเวียดนาม มาตั้งหมู่บ้านที่บริเวณริมถนนแควด่านลาวบาวในประเทศเวียดนามตอนกลาง พบเผ่ากูยเลี้ยงช้างที่บ้านดอน จังหวัดดักลัก และพบเผ่ากิง เผ่าญวน ในบริเวณดินแดนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงก็ล้วนแต่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก บริบทของสภาพทางภูมิศาสตร์เหล่านี้ได้สะท้อนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกที่ปรากฏอยู่ตามเส้นทางของแม่น้ำโขงจนไหลลงออกสู่ทะเลจีนใต้

กลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในกัมพูชา

กัมพูชา (Cambodia) หรือชื่อทางการคือ ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของแหลมอินโดจีน มีพื้นที่ประมาณ 181,000 ตารางกิโลเมตร ความกว้างจากเหนือจดใต้ประมาณ 450 กิโลเมตร และจากตะวันออกถึงตะวันตกประมาณ 560 กิโลเมตร มีรูปร่างคล้ายรูปสี่เหลี่ยมคางหมู โดยมีศูนย์กลางของประเทศอยู่ใกล้กับจังหวัดกำปงธม พื้นที่ทางตอนเหนือกว้างแล้วค่อย ๆ สอดลงมาทางตอนใต้ มีความสัมพันธ์ที่ได้สัดส่วนของพรมแดนโดยรอบทั้งสี่ด้าน พรมแดน และเส้นเขตแดนของประเทศกัมพูชาส่วนใหญ่กำหนดขึ้นโดยฝรั่งเศส มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศข้างเคียง อยู่สามประเทศคือ ไทย ลาว และเวียดนาม เส้นเขตแดนโดยรอบประเทศมีความยาวประมาณ 2,600 กิโลเมตร ติดต่อกับประเทศไทยประมาณ 930 กิโลเมตร ประเทศลาวประมาณ 400 กิโลเมตร ประเทศเวียดนามประมาณ 1,030 กิโลเมตร และอ่าวไทย ประมาณ 450 กิโลเมตร (วิกิพีเดีย

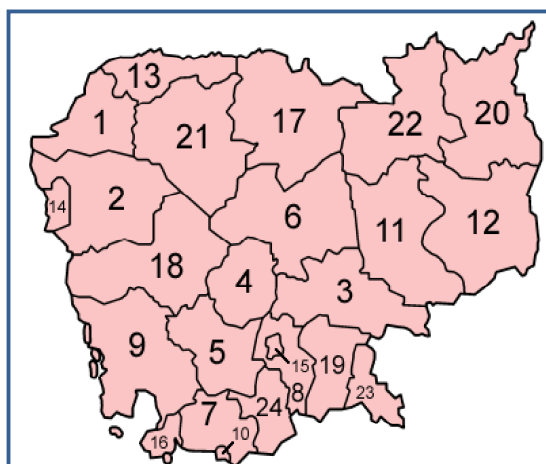
สารานุกรมเสรี. 2550) ประชากรกัมพูชาในปี พ.ศ. 2548 ประมาณ 14.1 ล้านคน มีอัตราการเพิ่มของประชากรเฉลี่ยร้อยละ 2 ต่อปี ประกอบด้วยชาวเขมร ร้อยละ 94 ชาวจีนร้อยละ 4 และอื่น ๆ อีกร้อยละ 2 สำหรับกลุ่มออกสโตรเอเชียติกในกัมพูชาที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นพบมีมาจกเขตลาวใต้ ชายแดนลาว-กัมพูชาที่บริเวณตำบลบ้านเวินคาม-ดงกาลอร์ ผู้วิจัยเข้าถึงกลุ่มชาวกูยเลี้ยงช้างโดยเกาะรอยตามเส้นทางช้างเมื่อวันที่ 23-27 มกราคม พ.ศ. 2551 เดินทางมาตามทางหลวงหมายเลข 13 จากคอนพะเพ็งลงมาประมาณ 10 กิโลเมตร เวินคามเป็นเมืองชายแดนตอนใต้ของลาว จากถนนหมายเลขที่ 13 ปากเซ-บ้านเวินคาม ระยะทาง 158 กิโลเมตร และแยกขวาไปตามถนนลูกรัง 3 กิโลเมตร ถึงบ้านเวินคามชายแดนลาว-กัมพูชา ซึ่งตรงข้ามกับเมืองเชียงแตงของกัมพูชา นอกจากนี้ชนเผ่าในกลุ่มออกสโตรเอเชียติกยังพบได้ตามแนวรอยต่อเขตชายแดนกัมพูชากับประเทศข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับประเทศไทยในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี และติดต่อกับประเทศลาว ในแขวงอัตตะปือ และแขวงจำปาศักดิ์ มีกลุ่มกูยอยู่ในจังหวัดบันทายมีชัย (หมายเลข 12) พระตะบอง (หมายเลข 2) อุดรมีชัย (หมายเลข 13) พระวิหาร (หมายเลข 17) และสตึงแตรง (หมายเลข 23)

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศเวียดนาม ในเขตจังหวัดเปลงู ดาร์ลัก และกวางดัก พบที่จังหวัดตรังคีรี (หมายเลข 20) มณฑลคีรี (หมายเลข 12) กระแจะ (หมายเลข 11) กำปงจาม (หมายเลข 3) ไปรยเวง (หมายเลข 19) และสวายเรียง (หมายเลข 23)

ทิศตะวันออกเฉียงใต้และทิศใต้ ติดต่อกับประเทศเวียดนามเขตจังหวัดฟุคลอง บินห์ลอง เทนินห์ ฟุคหุย เคียนเทือง เคียนหง อันเกียง เคียนเกียง และอ่าวไทย พบที่จังหวัดเกาะกง (หมายเลข 9) กำปอด (หมายเลข 7) สีหนุวิลล์ (หมายเลข 16) แกบ (หมายเลข 10) ตาแก้ว (หมายเลข 24) กันดาล (หมายเลข 8) ไปรยเวง (หมายเลข 19) และสวายเรียง (หมายเลข 23)

ทิศตะวันตกเฉียงใต้ และทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศไทยในเขตจังหวัดตราด จันทบุรี และปราจีนบุรี พบที่จังหวัดพระตะบอง (หมายเลข 2) โพลิน (หมายเลข 14) โพธิ์สัตว์ (หมายเลข 18) เกาะกง (หมายเลข 9)

แผนภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งจังหวัดต่างๆ
ในพระราชอาณาจักรกัมพูชา
ที่มา (แผนที่ราชอาณาจักรกัมพูชา. 2550)

ตารางที่ 1 แสดงพื้นที่ภูมิกลุ่มออกสตอร์เอเซียติกในเขตการปกครองของกัมพูชา

ชื่อ	เมืองเอก	พื้นที่ (km ²)
1. บันทายมีชัย / Banteay Meanchey	เมืองศรีโสภณ	6,679
2. พระตะบอง / Battambang	เมืองพระตะบอง	11,702
3. กำปงจาม / Kampong Cham	เมืองกำปงจาม	9,799
4. กำปงชนัง / Kampong Chhnang	เมืองกำปงชนัง	5,421
5. กำปงสปีอ / Kampong Speu	เมืองกำปงสปีอ	7,017
6. กำปงธม / Kampong Thom	เมืองกำปงธม	13,814
7. กำปอด / Kampot	เมืองกำปอด	4,873
8. กันดาล / Kandal	เมืองท่าเขมา	3,568
9. เกาะกง / Koh Kong	กรุงเกาะกง	11,160
10. แกบ / Kep *	-	336
11. กระแจะ / Kratié	เมืองกระแจะ	11,094
12. มณฑลคีรี / Monduliri	เมืองแสนมโนรมย์	14,228
13. อุดงมีชัย / Oddar Meanchey	เมืองสำโรง	6,158
14. ไพลิน / Pailin*	-	803
15. พนมเปญ / Phnom Penh*	-	376
16. สีหนุวิลล์ / Sihanoukville (Kampong Som) *	-	868
17. พระวิหาร / Preah Vihear	เมืองพนมตะเบงเมียนเจีย	13,788
18. โพธิสัตว์ / Pursat	เมืองโพธิสัตว์	12,692
19. เปรยแวง / Prey Veng	เมืองเปรยแวง	4,883
20. รัตนคีรี / Ratanakiri	เมืองบ้านลุง	10,782
21. เสียมเรียบ / Siem Reap	เมืองเสียมเรียบ	10,299

ตารางที่ 1 แสดงพื้นที่ภูมิกลุ่มออस्टโรเอเชียติกในเขตการปกครองของกัมพูชา (ต่อ)

22. สตึงแตรง / Stung Treng	เมืองสตึงแตรง	11,092
23. สวายเรียม / Svay Rieng	เมืองสวายเรียม	2,966
24. ตาแก้ว / Takéo	เมืองตาแก้ว	3,563

ที่มา (ข้อมูลชื่อเมืองหลวงของราชอาณาจักรกัมพูชา. 2550)

ทั้งนี้ผู้เขียนขอเสนอรายละเอียดของพื้นที่ภูมิในมิติสูงต่ำของพื้นที่ทั้งที่เป็นภูเขาและแม่น้ำในประเทศกัมพูชา ดังต่อไปนี้

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปของกัมพูชามีทั้งที่ราบลุ่ม ที่ราบสูง และภูเขา ภูมิประเทศมีลักษณะคล้ายอ่างเก็บน้ำ กล่าวคือ พื้นที่ตอนกลางของประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ระหว่างแม่น้ำโขงกับแม่น้ำบาสลัก (Bassac) และมีทะเลสาบขนาดใหญ่ ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนรอบ ๆ ประเทศมีเทือกเขาสลับซับซ้อน ติดต่อกันเป็นแนวยาวสูงประมาณ 1,500 เมตร อยู่ติดกับประเทศไทย ตั้งแต่จังหวัดจันทบุรีทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตลอดไปทางด้านทิศเหนือ ส่วนภูเขาที่เป็นหย่อมๆ มีอยู่บริเวณเกาะกง กำปงโสมและกำปงสะปือ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศบริเวณภาคกลางของประเทศ สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่เกิน 30 เมตร เริ่มตั้งแต่พื้นที่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณจังหวัดพระตะบอง ไปถึงกำปงธม ไปรยเวง สวายเรียม และตาแก้ว ทางตอนใต้จดเขตแดนเวียดนาม แบ่งพื้นที่ออกเป็นสี่ลักษณะ คือ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ทะเลสาบ บริเวณที่ลุ่มลาคลอง หนองบึง บริเวณที่ทำนา และบริเวณเนินเขาขนาดเล็ก

ที่ราบสูงภาคเหนือ เริ่มตั้งแต่จังหวัดกระเจะ สตึงแตรง และรัตนคีรี ต่อจากที่ราบลุ่มภาคกลางพื้นที่ค่อย ๆ สูงขึ้นตามลำดับ จนสูงกว่า 300 เมตร จากระดับน้ำทะเล แบ่งออกเป็นสามตอนคือ บริเวณที่ราบสูงตอนเหนือ ในเขตจังหวัดพระตะบอง เสียมเรียม กำปงธม มีภูเขาผ่านกลาง บริเวณเป็นภูเขาลูกโดด ๆ

บริเวณที่ราบสูงตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ในเขตจังหวัดสตึงแตรง กระเจะ แยกจากที่ราบสูงภาคเหนือด้วยแม่น้ำโขง พื้นที่เป็นเนินเขาดินอยู่ทั่วไป

บริเวณที่ราบสูงกำปงจาม สูงประมาณ 300 เมตร จากระดับน้ำทะเล บริเวณที่ราบสูงตามเขตชายแดน อยู่ทางทิศเหนือติดต่อกับที่ราบสูงของไทย ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และพื้นที่ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ อันเป็นเชิงเขาเทือกเขาจากเวียดนาม แบ่งออกได้เป็นสามส่วน คือ บริเวณเทือกเขาพนมดงรักซึ่งมีสันปันน้ำแบ่งเขตแดนกับประเทศไทยบริเวณเทือกเขาคอนทุม (Kontum) เป็นแนวเส้นเขตแดนลาวกับกัมพูชา มีเชิงเขาเทือกเขาอยู่ในเขตกัมพูชา ทางใต้ลงมาเป็นที่

ราบสูงบ่อแก้ว สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่เกิน 500 เมตร บริเวณที่ราบสูงโกลองเหนือ เป็นแนวเส้นกันเขตแดนเวียดนามกับกัมพูชา มีความสูงระหว่าง 400 ถึง 900 เมตร

บริเวณทิวเขากระวาน รวมเทือกเขากระวานและเทือกเขาช้าง ทิวเขานี้เริ่มต้นจากเขตจังหวัดจันทบุรีของไทย เป็นแนวยาวติดต่อกันไปจนถึงจังหวัดกำปอตของกัมพูชา ทิวเขานี้แบ่งออกเป็นสามตอน คือ เทือกเขากระวานตะวันตก เริ่มจากเขตอำเภอโพลิน จังหวัดพระตะบอง ไปถึงแม่น้ำโพธิสัตว์ มียอดเขาที่สำคัญอยู่หลายยอดที่สูงเกิน 1,000 เมตร ยอดสูงสุด 1,563 เมตร

เทือกเขากระวานกลาง มียอดเขาที่สูงเกิน 1,000 เมตร อยู่หลายยอดด้วยกัน ยอดสูงสุดสูง 1,749 เมตร เทือกเขากระวานตะวันออก แบ่งออกเป็นสามกลุ่มคือ เทือกเขาโพธิสัตว์กับกำแพงสระบือยอดเขาสูงสุด 1,813 เมตร เทือกเขา Au Malou อยู่ระหว่างกำแพงสระบือ กับ Sre Umbell มีที่ราบสูงคิริรม อยู่ข้างบน เทือกเขาช้าง แยกออกจากเทือกเขา Au Malou มียอดสูง 1,075 เมตร บริเวณที่เป็นห่อมเขา คือ บริเวณที่ล้อมรอบทิวเขากระวาน มีภูเขาสูงปานกลาง โดยทั่วไป สูงไม่เกิน 800 เมตร แบ่งออกเป็น 6 ตอนคือ บริเวณชายทะเล เป็นพื้นที่ราบลาดสูงขึ้นไป บรรจบกับทิวเขากระวาน ติดต่อกับที่ราบตอนกลางได้สามทาง บริเวณห่อมเขาทางทิศตะวันตกของจังหวัดพระตะบอง บริเวณห่อมเขา ระหว่างจังหวัดโพธิสัตว์กับกำแพงซนัง บริเวณห่อมเขากำแพงสระบือ บริเวณห่อมเขา ระหว่างกำแพงสระบือกับกำปอต บริเวณห่อมเขา ระหว่างกำปอตกับตาแก้ว

แม่น้ำลำธารและทะเลสาบ กัมพูชาเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยแม่น้ำลำธาร ห้วยหนอง คลองบึง และมีทะเลสาบใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์ บริเวณลุ่มน้ำสำคัญ ๆ มีอยู่สามแห่งด้วยกันคือ แม่น้ำโขง ทะเลสาบ และแม่น้ำทะเลสาบ ติดต่อกับแม่น้ำบาสัค (Bassac) กับแม่น้ำทางฝั่งทะเล

แผนภาพที่ 2

แสดงพื้นที่โดนเลสาบในกัมพูชา

ที่มา (แผนที่ราชอาณาจักรกัมพูชา. 2550)

แม่น้ำโขงหรือชาวกัมพูชาเรียกว่า ตนเลทม มีต้นน้ำจากประเทศทิเบต ไหลผ่านประเทศจีน พม่า ไทย ลาว เข้าสู่เขตแดนกัมพูชาที่หมู่บ้านวินนัง ทางภาคเหนือของกัมพูชา แล้วไหลผ่านจังหวัดสตึงแตรง กระแจะ กำปงจาม และพนมเปญ และไหลเข้าเขตแดนเวียดนามที่หมู่บ้านรินฮือ แม่น้ำโขงมีความยาวทั้งหมดประมาณ 4,500 กิโลเมตร ในส่วนที่ไหลผ่านกัมพูชายาวประมาณ 500 กิโลเมตร กว้างประมาณ 1 - 2 กิโลเมตร ความลึกเป็นไปตามฤดูกาล ในฤดูน้ำบางตอนลึกถึง 30 เมตร น้ำในแม่น้ำโขง

จะไหลเชี่ยวในฤดูน้ำ ลักษณะแม่น้ำโขงที่ไหลผ่านกัมพูชาแบ่งออกได้เป็นสามตอนคือ ช่วงที่ไหลผ่านระหว่างหมู่บ้านวินนังมาจนถึงจังหวัดกระแจะ แม่น้ำโขงตอนนี้ไหลเชี่ยวเป็นตอน ๆ เช่น ทางเหนือจังหวัดกระแจะประมาณ 15 กิโลเมตร กระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก เป็นระยะทาง 12 กิโลเมตร บางจุดกระแสน้ำไหลเชี่ยวมากประมาณ 60 กิโลเมตร และยังมีเกาะแก่งอยู่ทั่วไปเป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือ ในช่วงนี้มีลำน้ำเสสาน และลำน้ำเสรปอกไหลมาบรรจบ แม่น้ำโขงที่จังหวัดสตึงแตรงด้วย ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดกระแจะถึงพนมเปญ มีความยาวประมาณ 200 กิโลเมตร มีเกาะแก่งและเนินทรายได้น้ำอยู่เป็นบางแห่งกระแสน้ำไม่เชี่ยว สามารถใช้เดินเรือได้ทุกฤดูกาล แม่น้ำโขงในช่วงต่อจากพนมเปญไหลแยกออกเป็นสี่สาย เรียกว่า จตุรมุข ได้แก่ สายที่ 1 คือ แม่น้ำโขงเดิม สายที่ 2 คือ แม่น้ำโขงที่ไหลไปลงทะเลทางด้านทะเลจีนตอนใต้ สายที่ 3 คือ แม่น้ำบาสัค สายที่ 4 คือ แม่น้ำที่ไหลจากทะเลสาบ เรียกว่า แม่น้ำทะเลสาบ ช่วงที่ไหลผ่านพนมเปญถึงหมู่บ้านวินฮือ แม่น้ำโขงช่วงนี้มีความยาวกว้างกว่า 2 กิโลเมตร กระแสน้ำ ไหลเชี่ยว แต่ยังสามารถใช้เดินเรือได้ทุกฤดูกาลจนถึงปากน้ำ ความแตกต่างของระดับน้ำในฤดูน้ำและฤดูแล้งประมาณ 10 เมตร แม่น้ำโขงนอกจากให้ประโยชน์แก่ประเทศกัมพูชาในด้านเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญแล้ว ยังอำนวยประโยชน์ในด้านการรักษาสีและประมงด้วย เนื่องจากในฤดูน้ำหลาก น้ำในแม่น้ำโขงได้ท่วมท้นไปตามพื้นที่ต่าง ๆ เมื่อน้ำลดก็ได้ทิ้งปุ๋ยคุณภาพดีต่อพืชไว้ และในขณะเดียวกันก็มีปลาชุกชุมอยู่ตามบึงต่างๆและในแม่น้ำโขงด้วย แม่น้ำทะเลสาบ (Tonle sap) เป็นแม่น้ำที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำโขงกับทะเลสาบ มีความยาวประมาณ 130 กิโลเมตร กว้างประมาณ 500 เมตร ในฤดูน้ำหลาก น้ำในแม่น้ำโขงจะไหลผ่านแม่น้ำสายนี้ ลงสู่ทะเลสาบ

แม่น้ำบาสัค (Bassac) เป็นแม่น้ำสายเดียวกับแม่น้ำทะเลสาบ ต่อจากแม่น้ำทะเลสาบที่หน้าพระราชวังกรุงพนมเปญ แล้วไหลไปยังประเทศเวียดนามที่บ้านบิन्हดี แล้วไหลผ่านเขตประเทศเวียดนามลงสู่ทะเลจีนใต้ แม่น้ำสายนี้แคบกว่า แม่น้ำทะเลสาบมีความยาวประมาณ 80 กิโลเมตร ใช้ในการเดินเรือได้ตลอดปี

ทะเลสาบของกัมพูชา นับว่าเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนับว่าเป็นอ่างเก็บน้ำตามธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดของประเทศกัมพูชา ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของประเทศ มีทิวเขาที่เป็นแหล่งกำเนิดของลำน้ำสายต่าง ๆ ที่ไหลลงสู่ทะเลสาบโดยรอบ ในฤดูแล้ง ทะเลสาบจะมีความยาว 150 กิโลเมตร ตอนกว้างที่สุด 32 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,000 ตารางกิโลเมตร ในฤดูน้ำหลากเต็มทีประมาณเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม ทะเลสาบจะมีพื้นที่ใหญ่กว่าในฤดูแล้งประมาณสามเท่าคือ ประมาณ 10,000 ตารางกิโลเมตร บริเวณน้ำท่วมจึงอยู่ระหว่างถนนรอบทะเลสาบ ในด้านความลึก ฤดูน้ำจะลึกประมาณ 12 - 14 เมตร ในฤดูแล้ง น้ำที่ตื้นสุดประมาณ 0.80 เมตร ถึง 2.00 เมตร ลักษณะพื้นที่ตามบริเวณชายฝั่งจะเป็นดินตะกอน บริเวณที่ตื้นเป็นที่โล่งแจ้ง ตามขอบทะเลสาบเป็นป่าละเมาะและป่าน้ำท่วม พื้นที่ทางด้านตะวันตกของทะเลสาบแบ่งออกได้เป็นสามตอนคือ ลานเลน เป็นตอนที่ตื้นเขินในฤดูแล้ง โคลนเลนนี้จะกั้นทะเลสาบให้เป็นตอน ๆ ในฤดูแล้ง ทะเลสาบน้อย เป็นตอนที่

อยู่ทางด้านเหนือของลานเลน มีความยาวประมาณ 35 กิโลเมตร กว้าง 25 กิโลเมตร ตามบริเวณชายฝั่งปกคลุมไปด้วยพวงหรีด ทะเลสาบใหญ่ เป็นตอนที่อยู่ทางเหนือของทะเลสาบน้อย มีความยาวประมาณ 75 กิโลเมตร และกว้าง 32 กิโลเมตร (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2550)

วิถีชีวิต ค่านิยม และวัฒนธรรมของชาวกับพูชา

การศึกษาถึงวิถีชีวิตของกลุ่มออสโตรเอเชียติก ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณานั้น เป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อการเข้าถึงข้อมูล กล่าวคือ การที่ผู้วิจัยได้ไปสัมผัสกลุ่มออสโตรเอเชียติกในราชอาณาจักรกัมพูชา ระหว่างปี พ.ศ. 2550 - ปี พ.ศ. 2552 พบว่า วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่เป็นลักษณะคล้ายๆ กันในบริเวณอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง กล่าวคือมีวิถีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมข้าว โดยแบ่งเวลาเป็นเดือนต่างๆ ในรอบ ปี จะมีประเพณีประจำเดือน และปฏิบัติซ้ำมาในวงรอบของแต่ละปี สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมประจำเดือนที่ตอกย้ำลงสู่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกข้าวทำให้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน และยังจรรโลงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติของคนในกลุ่มและมีอัตลักษณ์ประจำกลุ่มที่โดดเด่น ประการที่สองคนในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกจะมีกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา เช่น ช่วงเช้า สาย บ่าย และค่ำ จะปฏิบัติสอดคล้องกับการโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ดังเช่นกิจกรรมที่เป็นสิริมงคลจะถือเอาวันที่มีพระจันทร์เต็มดวงที่เรียกว่าเดือนเต็มหรือเต็มดวง และจะไม่ปฏิบัติในวันดับหรือเดือนมืด แต่ถ้าเป็นงานอวมงคลจะถือเอาวันดับ หรือเดือนดับ ดังเช่นที่เวียดนาม ทุกวันเพ็ญเดือนเจ็ดพระจันทร์เต็มดวง ก็ทำพิธีบูชาเทพเจ้าบนท้องวิมานว่าปีนี้ฟ้าฝนเป็นอย่างไร

ส่วนสาระด้านค่านิยม ความเชื่อ พิธีกรรม ของกลุ่มออสโตรเอเชียติกจะมีค่านิยมความเชื่อ พิธีกรรม ที่สอดคล้องกับการพึ่งพิงธรรมชาติ มีความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น การเซ่นไหว้ การบูชา การบนบานศาลกล่าว การบูชาบรรพบุรุษและบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว ดังจะเห็นได้จากการประกอบพิธีแซนโดนตาที่ปรากฏทั่วประเทศกัมพูชาและประเทศไทยจะประกอบพิธีนี้ใน เดือนสิบ ค่านิยม ความเชื่อ และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ยังมีอิทธิพลเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆของคนในภูมิภาคนี้ เช่น การนับถือผี ประเพณีการฆ่าควายหรือกินฮีส การเซ่นผีบ้านผีเรือนผีไร่ นา ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีกรรมด้านจิตใจ ก็มีลักษณะของการรำยา การใช้ดนตรีบำบัดจิต คล้ายคลึงกัน เช่น แกลมของชาว กูย มะมวดของชาวเขมร จะเอ็งของชาวเยอ เล่นเถนของกุ่มลาว ในการประกอบพิธีกรรมจะมีการใช้สุราม่าเป็นสัญลักษณ์ในพิธี ที่ขาดไม่ได้ มีการบูชาสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ตามความเชื่อเช่น นูชา ตะกวด เต่า และสัตว์ใน 12 ราศี เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกยังมีนิสัยรักสงบ ชอบอิสระ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร มีการปกครองในกลุ่มตนเองมีการควบคุมดูแลภายใต้สายตระกูลและให้อำนาจการตัดสินใจโดยยึดฝ่ายแม่เป็นใหญ่

สัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกนั้นมีข้อสังเกตที่โดดเด่น กล่าวคือมีการใช้ภาษาในตระกูลคำโดดหากต้องการเพิ่มคำก็จะนำคำโดดสองคำมารวมกัน ยกตัวอย่างเช่น คำว่า

เข้าใหญ่ ในภาษาเวียดนาม และถ้าเป็นภาษาเขมรแปลว่าเสื้อตัวใหญ่ ใหญ่เป็นภาษาลาวแปลว่าใหญ่ เป็นการเอามาร่วมกันเป็นคำโดด ภาษาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงวัฒนธรรม ภาษาที่เป็นความโดดเด่น และแสดงความชัดเจนให้แก่ผู้คนในกลุ่มออสโตรเอเชียติกนั้นจะพบว่าเป็นกลุ่มที่พูดภาษาในตระกูล มอญ-เขมรประกอบด้วยกลุ่มย่อยมากมายมีลักษณะทางภาษาคลายคลึงกัน ที่เห็นได้ชัดเจนก็เป็นการ นำคำโดดมาผสมเป็นคำที่ให้ความหมายใหม่และเป็นการเพิ่มคำให้มากขึ้นจากการนำคำโดดมาผสม กัน ดังเช่น ภาษาเวียดนามจัดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร เพียงแต่ได้รับวรรณยุกต์มาจากกลุ่มอื่น การนับ เลข 1-5 ก็จะไม่ต่างจากคนเขมนับ 1-5 มากนัก และผู้วิจัยได้ให้เด็กๆ นักเรียน ที่โรงเรียนปัทมสรา (ประดุมสรา) บ้านจามเจียม จังหวัดเกาะกง ลองนับเลข เพื่อตรวจสอบภาษาที่ใช้ว่าบริเวณนี้ของกัมพูชา มีชนกลุ่มออสโตรเอเชียติกซึ่งพูดอยู่ทั่วไปในทุกจังหวัดของประเทศ พบว่า มีการนับเลขฐานห้าใน กัมพูชา ดังที่เด็กหญิง มุดาลิน อายุ 11 ปี ชั้น ประถมปีที่ 6 ได้นับเลขให้ฟัง ดังนี้ (มุดาลิน. 2552 : เทป สัมภาษณ์)

	มุย (1)	ปรีน (2)	แปมย (3)	บุญ (4)	ปรัม (5)
	ปรัมมุย (6)	ปรัมปาปัวะ (7)	ปรัมแมย (8)	ปรัมบุญ (9)	ดัม (10)
(หมวด 10)	ดัมมุย (11)	ดัมปรีน	ดัมแปมย	ดัมบุญ	ดัมปรัม
	ดัมปรัมมุย		ดัมปาปัวะ	ดัมปาแมมย	ดัมปาบุญ ไผย
(หมวด 20)	ไผยมุย (21)	ไผยปรีน	ไผยแปมย	ไผยบุญ	ไผยปรัม
	ไผยปรัมมุย	ไผยปาปัวะ	ไผยปาแมมย	ไผยปาบุญ	สาม
(หมวด 30)	สามมุย (31)	สามปรีน	สามแปมย	สามบุญ	สามปรัม
	สามปรัมมุย	สามปาปัวะ	สามปาแมมย	สามปาบุญ	ส้าย
(หมวด 40)	ส้ายมุย (41)	ส้ายปรีน	ส้ายแปมย	ส้ายบุญ	ส้ายปรัม
	ส้ายปรัมมุย	ส้ายปาปัวะ	ส้ายปาแมมย	ส้ายปาบุญ	หา
(หมวด 50)	หามุย (51)	หาปรีน	หาแปมย	หาบุญ	หาปรัม
	หาปรัมมุย	หาปาปัวะ	หาปาแมมย	หาปาบุญ	หก
(หมวด 60)	หกมุย (6)	หกปรีน	หกแปมย	หกบุญ	หกปรัม
	หกปรัมมุย	หกปาปัวะ	หกปาแมมย	หกปาบุญ	เจด
(หมวด 70)	เจดมุย (71)	เจดปรีน	เจดแปมย	เจดบุญ	เจดปรัม
	เจดปรัมมุย	เจดปาปัวะ	เจดปาแมมย	เจดปาบุญ	แปด
(หมวด 80)	แปดมุย (81)	แปดปรีน	แปดแปมย	แปดบุญ	แปดปรัม
	แปดปรัมมุย	แปดปาปัวะ	แปดปาแมมย	แปดปาบุญ	กัล
(หมวด 90)	กัลมุย (91)	กัลปรีน	กัลแปมย	กัลบุญ	กัลปรัม
	กัลปาปัวะ	กัลปาแมมย	กัลปาบุญ	มารวย (100)	กัลปรัมมุย

ส่วนลำดับชื่อเดือน ก็มีการออกเสียงที่ใกล้เคียงกัน อาทิ เมียะกะรา (มกราคม) กุมเพียะ (กุมภาพันธ์) มีเมียะ (มีนาคม) เมียะซา (เมษายน) อุซสะเพีย (พฤษภาคม) เมียะถุ (มิถุนายน) กะกะดา (กรกฎาคม) สัยหา (สิงหาคม) ไ้ะลา (ตุลาคม) พิดจิกา (พฤศจิกายน) ธนู (ธันวาคม)

ประเพณี ความเชื่อ และ พิธีกรรม

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาที่มาจากประเทศกัมพูชาชื่อนายเสย วงศ์สี อายุ 26 ปี จากจังหวัดสตึงแตรง นางสาวธานี อายุ 25 ปี จากจังหวัดกำปงธม นายเคน ชุน อายุ 21 ปี จากกรุงพนมเปญ และ นาย รามอน คุณ อายุ 22 ปี คนเหล่านี้เป็นนักศึกษาจากกัมพูชาที่มาศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้ถามถึงประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อที่ชาวกัมพูชายึดถือปฏิบัติสืบทอดมานั้น พบว่า ในช่วงเปิดเทอมภาคเรียนที่ 1 ที่กัมพูชาจะเปิดเรียนเดือน ตุลาคม โดยเดือน พฤศจิกายน เป็นช่วงที่นักศึกษาที่นี้จะกลับบ้านกันไปทำบุญที่กัมพูชา มีบุญประเพณีดังนี้

1. บุญบ้อมฮัมตุ๊ด โอะกะมก ปะเตียตาแค บุญโอะกะมกคือนุญข้าวเฒ่า จะมีพิธีกรรมในการเอาข้าวเฒ่ามาเสี่ยงทายน้ำฝน เขาจะไปที่วัดอย่างพร้อมเพรียงกัน เขาก็จะเอาข้าวเฒ่าไปที่วัดแล้วพระก็จะจุดเทียนกับรางเทียนตรงปลายทั้งสองข้าง แล้วก็จะสวด จากนั้นก็จะผลักข้าวเฒ่าผ่านเปลวเทียนแล้วชาวบ้านก็ไปรับข้าวเฒ่ามากินกันเพื่อเป็นสิริมงคล แล้วก็จะมีหมูนเทียนตรงกลาง ช้ายบ้างขวบบ้างถ้าตรงไหนน้ำตาเทียนหยดมากที่สุดก็จะเป็นช่วงที่ชาวบ้านเตรียมตัวที่จะเพาะปลูก พอร่วมพิธีเสร็จก็จะเอาข้าวเฒ่าพร้อมกล้วยน้ำว้าป้อนกันกิน บ้างก็เอาข้าวเฒ่าสาดใส่กัน

2. บุญแข่งเรือ เนื่องจากกัมพูชามีแม่น้ำหลายสายจัดว่าเป็นเมืองของน้ำจริงๆ ในแต่ละจังหวัดจะแบ่งเป็นเขตเป็นภูมิภาค ภูมิภาคคือหมู่บ้าน เสวาคือตำบล ซึ่งในแต่ละเขตจะมีการแข่งเรือในเขตของตนเอง ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยไปที่วัด ที่จังหวัดกำปงธม วัดที่กัมปงเซียเตียน อยู่ติดข้าง ๆ โรงเรียนจะพบเรือ ไปสอบถามแม่บ้านคนหนึ่งบอกว่ามีเรือสำเภาลำหนึ่งพบที่แม่น้ำเศษ ซึ่งชาวจีนอพยพมาอยู่ที่นั่นเป็นจำนวนมาก แต่บุญแข่งเรือในกัมพูชาจะจัดการการแข่งขันโดยจะเอามาแข่งที่คู้่งน้ำหน้าพระราชวังเขมรินทร์ ที่จังหวัดพนมเปญ ชาวบ้านเรียกว่า “พะเดือย” หน้าพระราชวังมีแม่น้ำสี่สายไหลมาบรรจบกันเรียก จตุรมุข ก็จะแข่งเรือที่นั่นในวันมะเดียมะแค หรือวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ พระจันทร์เต็มดวงก็จะทำพิธีไหว้พระจันทร์ ช่วงนี้ก็เป็นช่วงการไหว้พระจันทร์ ช่วงเดือนพฤศจิกายน ก็จะคล้ายกลุ่มชาติพันธุ์ทางสุพรรณบุรีที่มีการสวดตาแค เหมือนกัน น่าจะเป็นกลุ่มที่สืบเชื้อสายชาติพันธุ์เดียวกันมา (ชาวว่า อายุ 36 ปี สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

3. พิธีไหว้พระจันทร์ การไหว้พระจันทร์จะไหว้ครั้งใหญ่ในเดือนเมษายนเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวกัมพูชา จะมีการตั้งเครื่องเซ่นบนบ้าน หน้าบ้านก็จะตั้งเครื่องสังเวยไว้ให้เทวดา ไห้หลวงก็จะเป็นคนบอกว่าเทวดาจะลงมาเมื่อไหร่ ไห้หลวงก็จะเปิดเพลงปี่พาทย์ ก็จะจุดธูปเทียนบูชา ตั้งแต่วา

บันไดลงมา จะเห็นใต้ถุนบ้านของคนเขมรจะสูงมาก ยิ่งสูงมากก็จะมีบุญ แล้วจะสร้างบ้านโดยเสาจะไม่ปักลงในดิน

นอกจากนี้ประเพณีตามเดือนในรอบปีของชาวกัมพูชา อุกญาเทพพิฑู ชีม กรอเสม และขุนอุดมเปรยเจีย จาบ พิน (1951 : 5-32) ปราชญ์ชาวกัมพูชาได้เขียนประเพณีตามเดือนในรอบปีของชาเขมร โดยเริ่มนับตั้งแต่เดือนเมษายน เป็นต้นไป ต้นฉบับเป็นเอกสารภาษาเขมร ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ (ประทีป แพร่มย์ . 2552 เทปสัมภาษณ์)

แคแตร (เดือนห้า- เมษายน) ได้แก่ พิธีตรุษสงกรานต์ พิธีทำบุญขึ้นปีใหม่ ซึ่งมีทั้งบุญขึ้นปีใหม่ของประชาชน บุญขึ้นปีใหม่ในพระราชวัง และบุญขึ้นปีใหม่ของบารคู (พรหมณ์)

แคพิลาค (เดือนหก-พฤษภาคม) ได้แก่ พระราชพิธีขึ้นเนียะตา พระราชพิธีจรดพระนังคัล พิธีสลากภัตร และพิธีวิสาขบูชา

แคเจ๊ะ (เดือนเจ็ด-มิถุนายน) ได้แก่ พระราชพิธีพืชมงคล

แคอาษาฒ (เดือนแปด-กรกฎาคม) ได้แก่ พระราชกุศลหล่อเทียนพรรษา พระราชกุศลบวชนาค และพระราชพิธีนิมนต์เทวรูปเข้าพรรษา

แคสราพณ์ (เดือนเก้า-สิงหาคม) ได้แก่ พระราชพิธีบูชาพระบรรค์ ซึ่งเป็นพระราชพิธีเสด็จออกประพาสบึงเก็บดอกบัวถวายพระ

แคภัทรบ่อท (เดือนสิบ-กันยายน) ได้แก่ พระราชกุศลถือบิณฑิและมะจุมบิณฑิ (ประทุมบิณฑิ) พระราชพิธีถวายพระราชกุศล พระราชพิธีถวายพระบิดร พระราชพิธีอภิเษกพระพุทธรูป และพระราชพิธีตักบิณฑิถวายเทวรูป

แคอาสสุจ (เดือนสิบเอ็ด-ตุลาคม) ได้แก่ พิธีปวารณาออกพรรษา พระราชกุศลเทศนาคาถาพัน และพระราชกุศลกลืนทาน

แคกัตเด็ก (เดือนสิบสอง-พฤศจิกายน) ได้แก่ พระราชพิธีแข่งเรือ ลอยกระทง กินข้าวเม่า และไหว้พระจันทร์

แคมิคเชร์ (เดือนอ้าย-ธันวาคม) ได้แก่ พิธีเล่นว่าว ชักโคม และพิธีถวายพระจุฬามณีเจดีย์

แคโบษะ (เดือนยี่-มกราคม) ได้แก่ พิธีทำโรงงานให้ทานเพลิง นิมนต์พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม ปลงอาบัติ และพิธีเวรข้าวแช่ถวายพระสงฆ์

แคเมียค (เดือนสาม-กุมภาพันธ์) ได้แก่ พระราชพิธีเผาข้าว และพระราชพิธีวันมาฆบูชา

แคผอลคูน (เดือนสี่-มีนาคม) ได้แก่ พระราชพิธีตรุษสงกรานต์

สำหรับพิธีกรรมในด้านการดูแลสุขภาพ นอกจากพื้นภูมิของประเทศกัมพูชาจะมีภูเขา ป่าที่ให้ยาสมุนไพรและอาหารแล้ว ก็ยังมีความเชื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตด้วย ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บ

ข้อมูลเมื่อวันที่ 13- 16 มีนาคม พ.ศ. 2552 ที่บ้านประด๊ะ เมืองเสียมเรียบ สัมภาษณ์ชาวกำพูชาในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผี ในภาษาเขมรเรียกว่าขมอจ ด้านสุขภาพมีการรักษาด้วยพิธีกรรมของครูเขมรเป็นพื้นฐานการรักษาสุขภาพอยู่แล้ว โดยผู้ร่วมวิจัยได้ถามเรื่องราวถึงครูเขมร “ เมียนเอาะ เมียนทหน้าเขมรเต (เมียน) จรอนเต (จรอน) ” ปัจจุบันนี้ก็ยังมีการรักษาคู่ขนานกันไป หมอเขมรหรือชาวบ้านจะไปซื้อยาที่ พนมเปญ คือตลาดโอระไซร์ ตลาดนี้จะเป็นสถานที่ขายยาสมุนไพรที่ใหญ่และมีพืชพรรณตัวยามากมาย พืชสมุนไพรส่วนใหญ่มาจากจังหวัดมณฑลคีรี รัตนคีรี หรือเมืองแซนมนอร์มย์ คนขายยาหรือพวกหมอที่รักษาเป็นครูเขมร ถ้าจะหาตัวยาคือจะไปซื้อที่โอระไซร์ อยู่ในจังหวัดพนมเปญ ที่โอระไซร์เป็นตลาดยา หนา (ยา) มียาสมุนไพรทั้งแห้งและสด ทุกจังหวัดทั่วไปในประเทศกำพูชาจะมีการบำบัดรักษาที่เรียกว่า การเก๊าะขยอล คือ การดูดลม หรือดูดพิษ ชาวบ้านในกำพูชาตามที่ต่างๆทุกจังหวัดที่ไปหน้า ตามตัว จะมีรอยแดง ๆ ตรงซี่โครง แผ่นหลัง ดังเช่นในภาพที่ 1 และ ภาพที่ 2 นั่นคือการทำเก๊าะขยอล เวลาไม่สบายจะต้องดูดลมไล่ลมออก จะช่วยบำบัดกันในครอบครัว พ่อทำให้แม่ แม่ก็ทำให้ลูก เป็นต้น เพื่อให้หายเจ็บป่วยไม่ต้องกินยา มีการเปิดให้บริการ เก๊าะขยอล ครั้งละ 1,000 ริด ในสถานบริการนอกบ้าน นอกจากนี้ยังมีการบำบัดเบื้องต้นบริเวณตรงหว่างหัวคิ้วและจมูก คิ้วที่ปรากฏเป็นรอยแดง ๆ เป็นการจิบ หรือการดูดพิษด้วยถ้วยแก้วสุญญากาศ ในภาษาเขมรเรียกว่า จบัจขยอล (ภาพที่ 3) เป็นการดูดลมด้วยถ้วยแก้วสุญญากาศให้พิษคายออกมาภายนอกแล้วจะหายเจ็บหายปวดตามที่เป็น เช่นปวดหัว ปวดเมื่อยตามตัวก็จะมีอาการจิบเอาพิษออกทางผิวหนัง อาจกล่าวได้ว่า การใช้สมุนไพร การทำเก๊าะขยอล และการจบัจขยอล วิธีการสามอย่างนี้เป็นการรักษาแบบพื้นบ้านของชาวกำพูชา

ภาพที่ 1 การทำเก๊าะขยอล แผ่นหลัง

ภาพที่ 2 การทำเก๊าะขยอล ด้านหน้าลำตัว

ภาพที่ 3 การดูดพิษด้วยถ้วยแก้วสุญญากาศ

ภาพที่ 4 ตลาดยาสมุนไพรที่โอระไซร์

วิธีการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านของชาวกัมพูชา ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บข้อมูลในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552 เกี่ยวกับการเจ็บป่วยและการสาธารณสุขแบบพื้นบ้านในกัมพูชา แม้ว่าผู้ป่วยจะได้รับการรักษาด้วยยาสมุนไพรแล้ว เพื่อความชั่งและศักดิ์สิทธิ์ จึงเกิด “กรูฆแมร์” ขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างยากับคนป่วย มีการประกอบพิธีกรรมขึ้นในระหว่างการรักษา ตั้งแต่การวินิจฉัย การท่อมนต์ คาถาปลุกยา การรักษา สถานที่ที่ใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมการรักษาในสมัยโบราณที่ปรากฏให้เห็นเรียกว่า อโรคยาศาลา หรือโรงพยาบาลในสมัยนั้น อโรคยาศาลา มีปรากฏให้เห็นสืบทอดมาถึงปัจจุบันมากมายเรียงรายอยู่ตามชุมชนโบราณทั้งในอีสานตอนใต้ของประเทศไทยเช่นปราสาทตาเมือนตุ๊จ ปราสาทจอมพระ ปราสาทวัดสระกำแพงน้อย และในพื้นที่ประเทศกัมพูชา เช่น ปราสาทตาอังกะเกิล เป็นอโรคยาอยู่ด้านหน้าปราสาทนครวัด ปราสาทตากะเบ๊ย ปราสาทโอยจิก ปราสาทเนี้ยกปวน (นาคพัน) เป็นต้น

ภาพที่ 5 สมุนไพรที่ปราสาทเนี้ยกปวน (นาคพัน)

ภาพที่ 6 ปราสาทตาอังกะเกิล

จากศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์เป็นหลักฐานยืนยันว่าอโรคยาศาลานี้พบได้จากการเขียนไว้ในจารึกหรือในผนังของตัวปราสาททั้งที่เป็นอักษรขอมโบราณและภาพจำหลักต่างๆ แม้ในปัจจุบัน ผู้คนและชุมชนได้มีการพัฒนาการจากการพึ่งพิงธรรมชาติในด้านที่อยู่อาศัย อาหาร พืชสมุนไพร การแพทย์แผนปัจจุบันเข้าสู่วิถีชุมชนมากขึ้น อโรคยาศาลาจึงยุติบทบาทไป คงไว้แต่ซากปรักหักพังและเปลี่ยนคุณค่าเป็นเพียงสถานที่สถิตของเทพยดาผู้รักษาชุมชนบ้านเมืองและกรูฆแมร์ก็ทำหน้าที่อยู่ในบ้านเรือนตนเองเท่านั้น มิได้ใช้อโรคยาศาลาเพื่อการบำบัดดูแลผู้ป่วยเหมือนดังสมัยก่อน การดูแลสุขภาพบนพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ในกัมพูชา ได้อาศัยวิธีการแบบพึ่งพาพระสงฆ์ เช่น การสะร้อจี้ก จากพระเกจิอาจารย์ และการรักษาด้วยสมุนไพรโดยมี กรูฆแมร์ ทำหน้าที่เป็นหมอรักษา ซึ่งแต่ละบุคคลได้ผ่านประสบการณ์มาอย่างมากมายจนเป็นที่ยอมรับทั้งในชุมชนและพื้นที่อื่นที่ห่างไกลออกไป ประสบการณ์ความรู้ของกรูฆแมร์ สืบทอดกันมานั้นผู้รู้ชาวกัมพูชามีหลายรูปแบบ ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

ร่วมในการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมราศีที่วัดในจังหวัดกำแพง โดยการทำมนต์คาถาและรดน้ำมนต์ และสังเกตการณ์บำบัดรักษาของกฐนแม่ที่บ้านประดู่ จังหวัดเสียมเรียบ ใช้การเป่า การนวด การคลึง การกด การคลายตามบริเวณที่เป็น รวมทั้งใช้สมุนไพรต้มดื่มในการรักษาให้กับผู้ป่วย

ภาพที่ 7 การสะร้อจี้ก หรือรดน้ำมนต์

ภาพที่ 8 การรักษาของกฐนแม่

การรักษาโรคตามความเชื่อของชาวเขมร ในกัมพูชา มีทั้งการรักษาด้วยสมุนไพรและคาถาอาคม การรักษาพยาบาลตามแบบเขมรโบราณ ชาวเขมรเชื่อว่าโรคทั้งหลายเกิดจากสาเหตุ 3 อย่าง คือ โรคในตัว โรคที่เกิดจากคุณไสย (อำเปอะระเบาะมะนี) และโรคที่เกิดจากการกระทำของผี

โดยสรุปบริบทวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในกัมพูชา มีลักษณะโดดเด่นตามที่ผู้วิจัยค้นพบก็คือการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีค่านิยม และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านโภชนาการที่ชาวกัมพูชายังคงสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไว้อยู่ พบว่า อาหารที่ชาวกัมพูชารับประทานนั้นโดยภาพรวมแล้วชาวกัมพูชาจะนิยมรับประทานอาหารเช้าเป็นหลักเพียง 2 มื้อ อาหารเที่ยงกับอาหารเย็น ส่วนมื้อเช้านั้นจะรับประทานนมปั่นเจ้าหรือขนมจีน มีเครื่องเทศเป็นส่วนประกอบสำคัญคือการปรุงน้ำยาขนมจีน นอกจากนี้ยังสังเกตลักษณะทางอาหารยังถ่ายทอดออกมาในเรื่องค่านิยม ชาวกัมพูชาจะนิยมดื่มน้ำมะพร้าวแต่ไม่กินเนื้อมะพร้าว นิยมดื่มน้ำอ้อย น้ำตาลสดสำหรับสัญลักษณ์ทางอาหารของชาวกัมพูชาก็คือจะรับประทานอาหารเช้าที่มีผักเป็นองค์ประกอบหลัก ดังเช่นแกงส้มลวกอกโก ส้มลอมะจู นอกจากนี้ชาวกัมพูชายังแสดงออกถึงประเพณีที่สืบทอดถึงค่านิยมในวัฒนธรรมชาวนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวกัมพูชามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ความเรียบง่ายบนเอกภาพเดียวกัน

อาหารพื้นเมืองเดิม

การศึกษาย้อนอดีตบนภาพจำหลักผนังรอบปราสาทบายน ณ นครเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา พบว่า งานประติมากรรมจากภาพจำหลักที่นครวัด และปราสาทบายนได้สะท้อนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกมากกว่า 800 ปี เช่น ภาพแกะสลักหินเป็นภาพจำหลักเกี่ยวกับนันทนาการโดยการ

ชนไก่ ก็พาชนหมู การเป่าไฟที่ก่อฟืนเพื่อวาง กระทะต้มน้ำร้อนลวกหมูและชำแหละใช้เป็นอาหารในงานพิธีสำคัญๆ ภาพการคลอเคลือบโบราณ ภาพการให้หรือการให้ความเคารพผู้ที่สูงวัยกว่าซึ่งเป็นวัฒนธรรมเด่นในโลกซีกตะวันออกเป็นการมอบน้ำอมตอผู้ที่มีวัยวุฒิสูงกว่า การใช้ครกและสากตำข้าว ภาพจำหลักที่เสาฐานปราสาทตาอังกะ เป็นอโรคยาศาลาอยู่ด้านหน้าตรงข้ามกับปราสาทนครวัด ภาพวิถีชีวิตผู้คนที่กำลังหุงอาหารหรือเตรียมปรุงอาหารในงานประเพณีสำคัญๆ ที่มีคนมารวมตัวกันจัดการงานครัว ซึ่งเรายังพบเห็นภาพการช่วยงานการครัวเพื่อทำอาหารในประเพณีสิบสองเดือนหรือฮีต 12 ของผู้คนในวัฒนธรรมออสโตรเอเชียติก ร่องรอยภูมิหลังประวัติศาสตร์ของชนพื้นเมืองเดิมหรือกลุ่มออสโตรเอเชียติก

ภาพที่ 9 วิถีชีวิตผู้คนที่กำลังหุงหาอาหารหรือเตรียม ทำอาหารในงานสำคัญๆ ที่ผนังปราสาทบายน

ภาพที่ 10 ภาพจำหลักการเป่าไฟที่ก่อด้วยฟืน

ภาพที่ 11 แสดงการใช้ครกและสากตำข้าว

อาทิ อาหารพื้นเมืองเดิมในกัมพูชาปรากฏบนภาพจำหลักผนังปราสาทบายนที่มีร่องรอยแห่งสัญลักษณ์ของความศรัทธาที่ยังได้สะท้อนออกมาในรูปของงานประติมากรรมภาพจำหลักของกำแพงปราสาทบายน ได้ฉายภาพให้เห็นถึงเมืองบวรที่อยูในการปกครองหัวเมืองเป็นชายการบำรุงปวงประชาราษฎร์ ทั้งการปกครองและความศรัทธาที่มีต่อกษัตริย์อันเป็นสมมุติเทพตามประติมากรรมของบายนสี่หน้า และจากภาพจำหลักที่แสดงผลงานเชิงช่างแกะสลักงานแกะหินที่งดงามนั้น ไม่เพียงแต่เป็นงานจิตรกรรม แต่หากได้ค้นหาคุณค่าจากภาพจำหลักก็จะเห็นว่าวิถีชีวิต วัฒนธรรม ค่านิยมของคนในภาพได้นำไปสู่ประเด็นการค้นหามิปัญญาเพื่อพัฒนาศาสตร์ทางเลือกใหม่ให้กับคนในยุคปัจจุบันเพื่อการดำรงชีพให้อยู่รอดภายใต้ความที่โลกและผู้คนในปัจจุบันกำลังประสบกับความสั่นคลอนในทุกมิติแนวทางใหม่ในการพิจารณาหายุทธศาสตร์แห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีหลักการศึกษาเปรียบเทียบของฟรานซ์ โบแอส (Boas) เพื่อสะท้อนอดีตสู่ปัจจุบันและสามารถทำนาย

อนาคตที่มีความใกล้เคียงกับอดีตที่ยังมีความรุ่งเรืองทิ้งไว้เป็นร่องรอยดังปรากฏในภาพจำหลักที่ปราสาท
บายนเมืองนครธม

พื้นภูมิระบบนิเวศของกัมพูชานั้นในฤดูน้ำหลาก พื้นที่ป่าจะถูกน้ำท่วม เมื่อน้ำลดก็จะทิ้งปุ๋ยอัน
เป็นประโยชน์ต่อพืช ในทะเลสาบอุดมไปด้วยปลาน้ำจืดนานาชนิด จนได้ชื่อว่าเป็นแหล่งปลาน้ำจืดที่ใหญ่
ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศกัมพูชามีทะเลสาบน้ำจืดซึ่งเกิดจากแม่น้ำโขงขนาดใหญ่ที่สุดใน
เอเชียชื่อว่า “โตนเลสาบ” (Tonle Sap) มีแม่น้ำโขงไหลผ่านยาว 500 กิโลเมตร จากนั้นไหลเข้าสู่เวียดนามลง
สู่ทะเลจีนใต้ นับว่าเป็นแม่น้ำนานาชาติ และเชื่อกันว่าปลาบึกซึ่งเป็นปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลกว่าย
ทวนน้ำจากโตนเลสาบขึ้นสู่ประเทศไทย-ลาว ก่อนไปผสมพันธุ์ที่จีนซึ่งเป็นต้นแม่น้ำโขง โตนเลสาบ อยู่
ห่างจากกรุงพนมเปญประมาณ 100 กิโลเมตร ฤดูน้ำหลากน้ำท่วมถึง 7,500 ตารางกิโลเมตร ลึกถึง 10
เมตร โตนเลสาบครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ กำปงธม กำปงชนัง โพธิสัตว์ พระตะบอง และเสียมเรียบ
ในโตนเลสาบมีปลาชุกชุมกว่า 300 ชนิด วิถีชีวิตภายในประเทศกัมพูชาจะมีทั้งบ้านไม้ บ้านเรือนแพ
กระต๊อบ กระท่อมของชาวประมงพื้นบ้านที่ผู้เขียนได้ลงสนามโดยสัมผัสกับชาวญายที่มาจากจังหวัดกำป
ธม มารับจ้างหาปลาหลังจากฤดูทำนา ชาวบ้าน เล่าว่าได้มาอาศัยอยู่ริมถนนใกล้กับทุ่งนาบริเวณโตนเล
สาบจะหาปลาโดยการแหวนแห และเมื่อใส่ลอบ ได้ปลามาแล้วก็จะซังไว้ในถัง อ่างดินหน้ากระท่อม ถ้ามี
พ่อค้าจากในเมืองมาก็จะขายให้ แล้วพ่อค้าก็จะเอาไปขายต่อที่ตลาดสดเมืองเสียมเรียบ ชนเผ่ากลุ่ม
ดังกล่าวจึงมีความถนัด หรือ นิยสที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำวันในการหาอยู่หากินซึ่งดำรงชีวิตอยู่กับการหา
ปลาจากทุ่งนาและจากโตนเลสาบ สอดคล้องกับภาพจำหลักในอดีตที่ปรากฏให้เห็นว่าคนในอดีตมี
ความสามารถหาปลา ดำน้ำลงไปจับปลาได้และในการเข้าป่าล่าสัตว์ ก็มีความเชี่ยวชาญในการใช้
เครื่องมือเครื่องมือ นอกจากนี่ยังมีการประดิษฐ์เครื่องมือและใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านในชีวิตประจำวัน อาทิ
ภาพการเป่าลูกดอกที่ใช้ล่าสัตว์ การหาบสิ่งของด้วยไม้คานการใช้หม้อและไหเป็นภาชนะ บรรจุอาหาร
และน้ำ การแบ่งปันอาหารภายในชุมชน การนำอาหารมาแลกเปลี่ยนเป็นเงินตรา และพื้นภูมิที่แสดงถึง
ความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร ดังคำกล่าวที่ว่าในน้ำมีปลาในนามีข้าว ดังจะเห็นว่าประเทศ
กัมพูชามีปลาแห้งเป็นสินค้าให้กับประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ สัญลักษณ์ที่นี้อีกอย่างคือเป็นถิ่นที่ผลิต
ปลาแห้งส่งมาขายที่ลาว เวียดนาม และไทย เป็นต้น แหล่งอาหารพื้นเมืองเดิมในกัมพูชาที่ได้มาจึงมา
จากระบบนิเวศโดยเฉพาะอาหารที่ให้สารโปรตีนจากปลา และแป้งหรือ คาร์โบไฮเดรตจากข้าว
ทะเลสาบจึงเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ ถ้าหน้าฝนปลุกข้าวข้าวก็ลอยน้ำได้ผลดี หกเดือนแรกจะมี
สารอาหารพวกคาร์โบไฮเดรตมาก หกเดือนหลังก็จะได้โปรตีนมาก บริเวณนี้ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ก็
จะอุดมสมบูรณ์ ชวนชวนสมบูรณ์เพราะว่ามีปลา มีอาหารที่อุดมสมบูรณ์ การทำนาได้ตามน้ำ ในกลุ่ม
ชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในกัมพูชา ถ้าใครอยู่ตามแม่น้ำที่ไหลผ่าน ฤดูฝนน้ำจะมากท่วมนาไปหมด แต่
เขาก็จำนาของเขาได้ เวล่าน้ำลดเขาก็จะทำนาหว่าน ประมาณ 3 เดือน ทุกวันนี้เขามีการใช้ยาฆ่า
แมลง สู้บน้ำบ่อใช้มากขึ้นเพราะน้ำจะแห้งเร็ว บวกลบคูณหารก็จะเหลือข้าว ถ้าขายก็จะได้ 15,000

บาท โดยยังไม่คิดค่าแรงที่ลงทุนไปนาที่เขาทำก็จะเป็นนาหว่าน นาปรังที่ทำจะมีแมลงมาก มีการใช้ยาฆ่าแมลง สูบน้ำจากบ่อมาใช้ สมัยก่อนขุดบ่อ 3-4 เมตรก็จะมีน้ำแล้ว ถ้าทำนาแบบนี้ น้ำจะลดลงไปไกลก็จะสูบน้ำจากบ่อไปใส่นา ก็จะมีหมู่บ้านหนึ่งที่ 3 ปีแล้วไม่มีน้ำก็ต้องไปตักน้ำจากบารายที่อยู่ไกล น้ำมันที่หายไปนั้นน้ำมันไหลไปข้างล่าง แต่จริงๆ แล้วเขาไม่ได้ทำนาได้ตามน้ำอย่างเดียว ฤดูฝนของกัมพูชาจะนานมาก ข้าวของชาวนาตามชนบทจะสวຍงามในน้ำมีปลาในนามีข้าวจริง ๆ พอฝนตกก็เอาเหไปหว่าน ก็ได้บดัวใหญ่ ๆ ปลา ก็มากปูนาตัวใหญ่เอามาทำสะลอกกะดา (ต้มปูเป็นตัว) แต่ไม่ใช่สะลวกกะดา (ตำเอาแต่น้ำปู) (สระเรยทอน. 2550 : เทปสัมภาษณ์)

ภาพที่ 12 แสดงคนเป่าลูกดอกเพื่อยิงสัตว์

ภาพที่ 13 แสดงการหาบสิ่งของ

ภาพที่ 14 การนำอาหารมาแลกเปลี่ยน

ภาพที่ 15 ความอุดมสมบูรณ์ในน้ำมีปลาในนามีข้าว

จากภาพจำหลักจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้วิจัยใช้ในการแกะรอยหรือตามรอยแห่งอารยธรรมโบราณของดินแดนที่เป็นทำเลของกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตั้งแต่บริเวณอีสานใต้รวมถึงดินแดนด้านหน้าภูเขาและหลังเขาพนมดงรักที่ปรากฏอยู่บนแผนที่โลก จากสภาพธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีพืชพรรณ ทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายชนิด ทั้งไม้ผลัดใบ และไม้ยืนต้นตลอดจนการทำประมง ปศุสัตว์และกสิกรรม นอกจากนี้ในบริเวณวังปลา หรือวัง เป็นส่วนที่เกิดจากเกาะแก่งของแม่น้ำโขงที่ไหลย้อนดิน หินภูเขา ตอนบนในเทือกเขาของประเทศทิเบต ทำให้เศษหิน ดิน ไหลผ่านลงมาที่ราบเป็นตะกอน พอกตัวทับถมเป็นฮิวมัส ทำให้บริเวณวังปลากลายเป็นแหล่งที่มีอาหารเหมาะแก่การดำรงชีวิตของปลาและพืชน้ำ ทำให้เกิดระบบห่วงโซ่อาหารของคน พืชและปลา บริเวณวังปลาก็กลายเป็นที่สังสมของวัฒนธรรมคนกับน้ำ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งหาอาหารของชาวประมง บริเวณ

ตลาดสดของประเทศไทย เป็นแหล่งอาหารโปรตีนที่อุดมสมบูรณ์ จากสภาพธรรมชาติดังกล่าว สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตกับความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติ จนเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมคนหาปลา ซึ่งมีพิธีกรรมในรูปแบบต่าง ๆ

กลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกอยู่หนาแน่นมากแถวทางจังหวัดสตูล ตรัง มณฑลคีรี ซึ่งแต่เดิมชื่อเมืองมโนรมย์ และยังพบอยู่ในจังหวัดกำแพง การประกอบอาหารที่เป็นแบบฉบับดั้งเดิมยังมีให้เห็นหลากหลายเมนูอาหารดั้งเดิม ของกัมพูชา อาทิ

1. ปลาข้าว ภาษามอญ เรียกว่า ปลาฮ็อก โดยการนำเอาปลาตัวใหญ่ๆ มาทำปลาข้าว ตัดหัว เอาช้ำออก ไปล้างน้ำ แล้วตากแห้งแล้วเอาไปแช่น้ำ ให้ปลามันเน่า แล้วค่อยใส่เกลือ ผู้วิจัยได้เล่าการทำปลาข้าวของไทย เพื่อเปรียบเทียบเทคนิควิธีการถนอมอาหารระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก เขาบอกว่าแบบนั้นเขาเรียกปล้อบ จะใส่ข้าวคั่ว จะหมิ่น ๆ ถ้ามีงานเขาก็จะเอาปล้อบไปผัดกับหมู ตริยปรีเขาก็มี อาหารจากปลาที่ทำด้วยการหมัก เช่น ตริยปรี ปล้อบ ซึ่งมีความแตกต่างกัน ปลาข้าวของเขามีกระดูก ปล้อบเขาจะทำให้เปื่อยจะได้ไม่มีกระดูก ส่วนของเราจะใส่ข้าวคั่ว มีกระดูกมีก้าง ถ้าจะกินก็เอาไปสับ มีน้ำปลาข้าว

2. นมปะเจ้าะ หรือ นมเวง ไทยเรียกขนมจีน เวียดนามเรียกบุ๋้น กัมพูชาเรียกนมมันเจ้าะ ที่เรียกแบบนี้มันน่าจะมาจากเวียดนาม เขาเลยสันนิษฐานว่าขนมจีนมาจากเวียดนาม ที่กำแพงมอญแถวนั้นจะทำขนมจีนมาก แถวพระราชวังเมืองพนมเปญจะขายขนมจีนมาก จะใช้ใบบัวหุ้มหม้อดินเผาข้างในจะใส่น้ำยาขนมจีน น้ำยากี้มี 2 ชนิด

3. สลอกกระหรี (กงกะหรี) ใส่พริกกระเทียมเครื่องแกง ใส่มันฝรั่ง และกะหล่ำปลี เป็นน้ำยากะทิธรรมดา ออกสีเหลือง ๆ อาหารเขมรส่วนมากจะใช้ขมิ้นผสมเข้าไปด้วย ตามงานกฐินก็ใช้เลี้ยงแขกด้วยง่ายดี เขาจะเลี้ยงนมปะเจ้าะ มีน้ำยา 2 ชนิด มีผักเป็นเครื่องเคียง

4. การทำข้าวเม่า หรือ ฮอมก หรือการกินข้าวเม่า ในช่วงงานกฐินหรือบุญฮอมก ช่วงนี้ถึงเวลาที่เกี่ยวข้าว เวลาเกี่ยวข้าวจะมีข้าวเม่าออกขายกับกล้วยน้ำว้า แต่วิธีการปรุงแตกต่างของไทย เขาจะไม่ทำเก็บไว้ จะคลุกเตี๋ยวนั้นแล้วก็กินเลยเขาจะเอาน้ำมะพร้าวใส่ภาชนะ แล้วก็ตักกินพร้อมข้าวเม่า ข้าวเม่าก็จะพอง ส่วนที่เราจะกินเนื้อมะพร้าวหูดเอามากินแบบแห้ง

5. การต้มน้ำมะพร้าว เป็นที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งที่ชาวกัมพูชาไม่ได้กิน เนื้อมะพร้าวอ่อนเวลาผ่ามะพร้าวเขาไม่กินเนื้อมะพร้าว ผู้วิจัยลองสอบถามดูก็พบว่า เป็นค่านิยม ที่อยู่มาด้วยความเชื่อที่ว่าถ้ากินเนื้อมะพร้าวแล้วจะเหมือนเป็นคนอดอยาก เวลาถึงงานเขาก็จะเอามะพร้าวเจาะให้ดื่มแต่น้ำไม่ผ่าให้กินเนื้อมะพร้าว

6. สลอกกะตาม (ต้มปูเป็นตัวๆ) สลอกกะโก (แกงกะโก) คล้ายแกงเลียงใส่ผักหลายชนิด น้ำน้อย

7. ข้าวต้ม (ปะบอ) คือเมนูกินข้าวต้มกับหัวไชโป๊ เอาหัวไชโป๊ไปแช่น้ำแล้วเอาไปยำ ทำกับข้าวกิน ดังนั้นในตอนเช้าก็กินโฮมกมอ การเรียกผู้ใหญ่หรือคนต่างถิ่นมาทานข้าวจะเรียกโมปิกาบาย คือเรียกมากินข้าว ถ้าธรรมดาใช้ชีบาย ตอนเช้ากินข้าวต้ม (โฮปปะบอ) ตอนเที่ยงพระจะฉันเพล ก็ไปบิณฑบาตร รอบเดียวคือตอนใกล้เที่ยง การกินอาหารของชาวกำพูชา ถ้าเขาหาปลา ปู กบ มาได้ เเท่าไรเขาจะทำกินหมดเลย พอถึงเวลาเที่ยงเขาก็ไปหาใหม่มาทำอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความอุดมสมบูรณ์ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ก็อุดมสมบูรณ์มากจริง ๆ

8. ชาวกำพูชาตอนล่าง จะต้มน้ำอ้อย (ตักปู) ขายเป็นแก้ว แก้วละ 5 บาท แถวบ้านเราน้อย แต่แถวหมู่บ้านแถวนั้นก็หมู่บ้านมีเครื่องบีบคั้นน้ำอ้อย

9. ต้มไข่ด้าน ในช่วงตอนเย็น ๆ ก็จะมีปวงเตี้ยโกนออกมาวางขาย คือไข่เปิดที่ไม่ฟักออกมาแต่ไม่เน่าเขาจะรู้ว่าข้างในตัวเล็กหรือใหญ่ขนาดไหน

10. มะริจ (พริกไทย) ตากับเกลือ ที่กำพูชาไม่นิยมรับประทานน้ำปลาเป็นเครื่องปรุง น้ำปลาไม่ค่อยมีรับประทาน เขาจะใช้พริกไทยตากับเกลือบีบมะนาวใส่ เป็นน้ำจิ้ม จิ้มไข่ด้าน (ปวงเตี้ยโกน)

11. ส้มตำมะละกอ ใช้ผักหลายอย่างผสมตำจะใช้แครอท ผักบุ้งเด็ดใบทิ้ง เหลือ ผักบุ้งติดก้านก็เอามือดัดตัดให้เป็นเส้นเล็กๆ แล้วเอาไปใส่กับส้มตำ ใส่กะปิ ซอสพริก แดงพนมเปญขึ้น ไปเขาไม่กินพริก เขากินพริกน้อยมาก เม็ดเดียวก็เผ็ดแล้ว จะใช้พริกไทยมากกว่า

12. ปลาแห้ง หรือ “ตริยเอียด” เป็นอาหารกับข้าวที่กินตอนเช้า การทำปลาแห้ง ปลาเค็มที่ได้จากทะเลเป็นปลาที่มีชื่อแปลก (ตริยกดอแจน) ขั้นตอนการทำอาหารเขาจะใส่ผงชูรสมาก จากรายการวิทยุดีใจจะโฆษณาผงชูรสตราชฎามากที่สุด รณรงค์ให้คนกินอย่างมาก กินทีหนึ่ง 1-2 ช้อน ตริยเอียด เขาจะใส่สกรอลตะนอร์ท หรือ ใส่น้ำตาลโตนด ดะปีเจง คือผงชูรส ดะเจียะ คือใส่ดินปะสิ่ว ทำให้เกิดสี ดะอัมเบิล คือใส่เกลือ ที่คนเป็นโรคเบาหวานของกำพูชาเพราะคนกำพูชาทำอะไรก็ใส่น้ำตาลไม่ว่าจะเนื้อหมักก็จะใส่น้ำตาลทั้งนั้น คำว่าเจียวเรียกว่าเจียน ทุกอย่างที่ผัดเรียกว่าฉ่า เป็นอาหารที่มีการนำน้ำมันมาใช้ประกอบอาหารในภายหลังที่วัฒนธรรมจากอินเดียเข้ามา

13. ปลาช่อนทอด การทำปลาช่อนทอดจะใส่เครื่องปรุงเห็นเทม่งชูรสถุงใหญ่ (ราชาชูรส) ลงไปคลุก ทอดปลาโดยใช้ฟืน

14. ต้มเครื่องในวัว เป็นแกงคล้าย ๆ ต้มเครื่องในวัวจะมีผักซอย ๆ แต่ข้างบนจะเป็นน้ำมันลอยหน้า

15. ผัดถั่วฝักยาวใส่หมู แล้วก็ผัดหมูใส่ผักกาดดอง กินกับข้าวสวย

16. การต้มน้ำตาลสด เป็นน้ำตาลสด ๆ หวานหอมที่ได้จากงวงตาล มีจำหน่ายมากตามข้างทางของจังหวัดเสียมเรียบ และชาวกำพูชาในบริเวณบ้านประด๊ะ หรือประดาก จะมีการเคี้ยว

น้ำตาลสดเป็นน้ำตาลก้อน อยู่ตามริมถนนสองข้างทาง และพบต้นตาลโตนดที่ขึ้นต้นเป็นไม้ประดับเคียงคู่มากับปราสาทนครวัด จนกลายเป็นสัญลักษณ์การท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตของจังหวัดเสียมเรียบ

จากการออกภาคสนามของผู้เขียนทำให้เห็นภาพวิถีชีวิตของผู้คนในกัมพูชาที่ยังมีการอยู่ร่วมกับกลุ่มจามอีกด้วย ผู้เขียนได้เดินทางออกภาคสนามไปทางตะวันตกเฉียงใต้ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยเพื่อถ่ายภาพของกลุ่มออสโตรเอเชียติกในวิถีชีวิตของชาวกัมพูชาที่อยู่ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น เผ่าจามที่มีการนับถือศาสนาอิสลาม ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่มีการนับถือศาสนาพุทธ แต่พวกที่นับถือศาสนาอื่น ๆ เช่น นับถืออิสลามของพวกจามก็มี จากการสังเกตภาคสนามที่ผู้เขียนได้ไปเก็บข้อมูลเส้นทาง ทิศตะวันตกเฉียงใต้ และทิศตะวันตก ที่ติดต่อกับประเทศไทยในเขตจังหวัดตราด จันทบุรี และปราจีนบุรี ผ่านด่านไทย-กัมพูชาที่จังหวัด เกาะกง

อาหารที่วางขายเป็นพวกขนมปังไส้หมูมีหมูสับ มะละกอหมูแดง หมูยอทุกอย่างกินกับใบยี่ห่วยราดเนย ซอส ขาอัน 20 บาท แบ่งครึ่งก็ 10 บาท เรียกว่าขนมปังไส้หมูฝรั่งเศส แม่ค้าเป็นคนเวียดนาม มาอยู่ที่นี่ตั้งแต่อายุ 7 ขวบ เมื่อก่อนอยู่ฝั่งเขมรเกาะกง ชื่อสาตเจีย อายุ 40 ปี บ้านอยู่เสียมเรียบเล่าถึงการดำรงชีวิตที่กัมพูชาว่าจะซื้ออาหารสดไปขายที่ตลาดเดโป ห่างจากนี้ 10 กม. ทำอาหารสำเร็จขายอาทิ นมปะเจ้าะ กินกับน้ำยา คือสลอปาสาร สลอกะหรี่กินกับขนมจีน แถวนี้เรียกขนมจีนว่านมปะเจ้าะ มีขนุนสุกเอาจากประเทศไทยเข้าไปขาย ขายราคาลูกละ 20 บาทจะเอาไปขายที่ตลาดฟงบ่วน ระยะทางประมาณ 10 กม. เป็นตลาดใหญ่ที่มีของขายทั้งผักผลไม้ เช่น มะม่วง มันแกว้ ต้นหอม กะหล่ำปลี หลาย ๆ อย่าง แม่ค้าเหล่านี้อยู่ที่ฟงบ่วน เป็นชนเผ่าจาม นับถือศาสนาอิสลาม

หลังจากนั้นผู้เขียนได้สัมภาษณ์นางราปือะ อายุ 45 ปี เป็นชาวจามนับถืออิสลามเกิดที่จังหวัดกำปอด อาชีพเป็นแม่ค้ามาซื้ออาหารการกินไปขาย ถ้าชาวมุสลิมจะกินเนื้อไก่ต้องทำให้สะอาด ไม่กินหมู ไม่จับหมูและสุนัข ถ้ากินหมูจะบาป

ตลอดการเดินทางออกภาคสนามที่จังหวัดกำปอด ท่าเรือชื่อดังคือ เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวกัมพูชาจะนิยมดื่มน้ำอ้อยสดที่มีเครื่องบีบอ้อย แถวนี้มีต้นมะพร้าวซึ่งเป็นพืชที่เหมาะสมกับบริเวณชายทะเล รถที่ขายของจะมีเครื่องบีบอ้อย มีน้ำอ้อย มีมะม่วง ไข่ต้ม มีน้ำอัดลม เปียร์ มีอาหารขายบริเวณท่าเรือแห่งนี้ มีนมปะเจ้าะ มาวางขาย “โอบนมปะเจ้าะ โอบละงาย ปริก ทะงายตรง โอบตามปเล้าะ สาลอปาสาร” แม่ค้าอายุ 55 ปี ส่งเสียงร้องเรียกให้คนที่เดินผ่านไปมาช่วยซื้อ น้ำยาขนมจีนทำจากปลาช่อน ส่วนปลาตุ๋นใช้ทำจาวัวชงา เนื้อปลาช่อน เอามาทำน้ำยานมปะเจ้าะ ทำอย่างปลาตุ๋นอย่างขายก็มี ทอดเนื้อหมูเรียกว่า สัตจูก มีผักผักกาดดอง มีเนื้อเคี้ยวน้ำมัน ผัดถั่วใส่เนื้อ ที่ท่าเรือจะเห็นปลาช่อนชั่งกิโล ปลาตุ๋นตัวใหญ่มากหลายเหลืองดำ จากการสัมภาษณ์รายการอาหาร จะมีการทอดด้วยน้ำมันที่นี้ซึ่งอาหารจะมีน้ำมันเข้ามาเป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหารด้วย

- (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อัจฉรา ภาณุรัตน์. 2550 . **ถอดเทปการบรรยาย เรื่องพจนมดรัก เทือกเขามหัศจรรย์**.เอกสารเทปบันทึกเสียงประกอบการประชุม ห้องพัฒนาวิทยุเอียร์เตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- Steward. Julian H. (1976). **Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution**. Chicago: University of Illinois Press.
- Geertz, Clifford. (1983). **Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology**. New York: Basic Books.
- (1988). **Works and Lives: The Anthropologist as Author**. Stanford University Press.
- Geertz, Clifford . (2008). Summary : “Common Sense” In **Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology**. Available from [www. Units.muohio.edu/Englishtech](http://www.Units.muohio.edu/Englishtech). Access online 06/08/2008.
- Giger JN. and Davidhizar RE. Cited In. Cara Munoz and Cheryl Hilgenberg (2005).
Ethnopharmacology : Understanding How Ethnicity Can Affect Drug Response Is Essential To Providing Culturally Competent Care. **American Journal Nursing**, Volume 105 Issue 8, 40-48.
- Harbottle, Lynn. (2004). **Food for Health Food For Wealth : Ethnic and Gender Identities In British Iranian Communities**. (2nded.). New York : Berghahn Books.
- Helman G. Cecil. (1990). **Culture, Health and Illness : An Introduction for Health Professionals**. London : WRIGHT.
- Kroeber, Alfred, and Clyde Kluckhohn. (1963). **Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions**. New York: Vintage. (Original 1952.)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

นายเสี่ย วงศ์สี อายุ 26 ปี จากจังหวัด สัตตังตรง
นางสาว ธาณี อายุ 25 ปี จากจังหวัดกำแพงม
นายเคน ชุน อายุ 21 ปี จากกรุงเทพมหานคร
นาย รามอน คุณ อายุ 22 ปี จากกรุงเทพมหานคร
นางสาวสเรยทอน อายุ 28 ปี จากจังหวัดกำแพงม